

כב משנה ופורץ לעשות לו דרך ואין ממחה בידו. בקול סופר דקדק מאי ואין ממחה בידו, כיון שפורץ לו דרך א"כ מי ימחה בידו של מלך, ותי' דאפי' הב"ד שהם אבי יתומים אין ממחין בידו הגם שעל הקטנים לא חל מצות אימת המלך וכבוד המלך דלאו בני מצות נינהו, אעפ"כ הב"ד אבי יתומים אין מוחין בידו לעכב בעבור טובת היתומים ע"כ, ואולי ר"ל דמי שממחה בידו עובר על שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך.

וכל העם בוזזין ונותנין לו. כתב בקר"ס (אות קפו) דכך הול"ל וכל העם נותנים לפניו הביזה והוא נוטל חלק בראש, ואפשר דרמז אם העם לא היו חפצים לבזו כמו בימי המן ובביזה לא שלחו את ידם, אינם רשאים לוותר, אלא צריכים לבזו וליתן לפני המלך, בימי המן לא הי' לישראל מלך והי' יכולים לגדור גדר שלא לבזו, אבל אם יש מלך בישראל צריכין לבזו ולהניח לפניו הביזה, כי גם זה הוא מחיוב הכבוד למלך ישראל ע"כ, הנה הרמב"ם הי' מלכים פ"ד ה"ט כתב ושאר הביזה שבוזזין ונותנין לפניו, משמע שאין מחויבים לבזו, אבל לשון המשנה מוכיח כדברי אאמ"ו ז"ל.

ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה. במ"ת פרשת תצא איתא, ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק (דברי שערי חיים פ' תצא).

בפי' ר"ח מביא בהא דאמר ר"י ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ וכו' אם כן למה נענש מפני שקדמה על ידו, כן מביא המהרש"א בח"א כאן מתוספתא פ"ד, א"כ למה נענשו בימי שמואל שהקדימו על ידו, ומגיה שם לפי שהקדימו על ידו ע"ש בפירוש הדברים, ובמחכ"ת לא ראה אז את דברי הרמב"ם ריש ה' מלכים שכתב, מאחר שהקמת מלך מצוה למה לא רצה הקב"ה כששאלו מלך משמואל, לפי ששאלו בתרעומות ולא שאלו לקיים המצוה אלא מפני שקצו בשמואל הנביא ע"כ.

רש"י ד"ה כראשי לפתות, אבל יוסף א"א היתה ואינה עמו במטה. עי' גיטין נ"ז ע"א במעשה דארוס וארוסתו.*

כא שקר החן זה יוסף והבל היופי זה בועז אשה יראת ה' היא תתהלל זה פלטי בן ליש. יש להבין למה דרשו אשה על פלטי בן ליש, פי' מהר"א יצחקי דגבי יוסף הי' איסור גויה ואצל בועז פנוי' בלי ז' ברכות, אבל פלטי שנשאת ע"פ סנהדרין וקדושין וז' ברכות ומשום ספק פירש וזה דבר גדול, וזש"א אשה כלומר זו אשה ע"פ ב"ד בקידושין וז' ברכות היא תתהלל והוא פלטי בן ליש (כסא רחמים לרב חיד"א).

רש"י ד"ה למחות בשאול, בהריגת נוב עיר הכהנים. המהרש"א בח"א הקשה מלקמן מ"ט ע"א שבור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג, לכן מפרש שהי' לו לאבנר למחות בבור וסירה, וכן פי' הר"ח כאן, והוא מירושלמי פ"א דסוטה. [הרב חיד"א במראית עין כאן מיישב פירש"י דמוכח מסוגיין דלמ"ד שלא מיחה היינו דוקא שלא מיחה, ואי מבור וסירה לא די שלא מיחה אלא החזיק ידי שאול דלא צדק את דוד שהי' בידו להרגו, וא"כ לא היל"ל שלא מיחה אלא שסייע ח"ו לשאול, ותו דאינו מדה כנגד מדה, וע"כ פרש"י על הריגת נוב עיר הכהנים ע"ש, ועוד מביא משם זהב שיבה, ששם אמרו בור וסירה גרמו וכאן אמרו מפני מה נענש, הכוונה דבור וסירה גרמו לגורר שלא ימחה בהריגת נוב עיר הכהנים וע"ז נענש ע"ש ועי' בס' פני מבין כאן באריכות].

פרשת דרכים (דרוש י) הקשה דמאי פריך הגמ' למ"ד מיחה מ"ט איענש ומשני אר"ג בר יצחק וכו' ולא משני דנענש מפני בור וסירה, [י"ל לפי דברי זהב שיבה הנ"ל].
תוס' סוד"ה שתי, אע"ג דבאידך קרא לא חשיב אלא ב' שנים היינו לפי שנצטרע. עי' לקמן (קז ב) וביומא (כב ב) שנצטרע משום מעשה דבת שבע וזה הי' בירושלם במאוזחר הרבה, בתו"י יומא מביא ליישב משם ר' אלחנן ועי' בפר"ד הנ"ל.

כא א משנה לא ירבה לו נשים וכו'. הרמב"ם פ"ג מה' מלכים ה"ב כתב, ואם הוסיף אחת ובעלה לוקה, ובכ"מ הקשה מג"ל דצריך שיבעלנה דלמא כשיקדשה לבד מיקרי מרבה ולוקה, ואדרבא ס"ל לרבינו פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין א"כ כיון שקדיש אע"פ שלא בעל מיקרי אשה וצ"ע עכ"ל, לענ"ד כוונת הרמב"ם דכמו פלגש הגם דהיא בלא קידושין וכתובה אם הוסיף לוקה, כן נמי אסור לבעול עוד אשה אפילו אם לא לקחה לפלגש, א"כ אם הוסיף אחת אף בלי קידושין לוקה.

הנה הרש"ש לקמן (כב א) כתב על קו' עצי ארזים על הפרישה שסובר דחייבי לאוין אסורין ביחד מה"ת הקשה, מהא דאמר רב שמן ב"א וכו' הרי דוד המלך התירו לו לייחד ולא התירו לו לגרש ופרש"י עם אבישג אע"פ שנאסר יחוד של פני' ובאבישג ה' לאו דלא ירבה, וכתב הרש"ש ובמח"כ לא דק דנראה פשוט דהלאו דלא ירבה אינה אלא בנושאה בחופה וקידושין אבל לא בזנות והרי להראב"ד גם בפלגשים מותר ע"ב, לענ"ד פשוט דלהרמב"ם דפלגש אסור גם בבעל דרך זנות ג"כ אסור ועבר בלאו דלא ירבה, לכן כתב ואם הוסיף אחת ובעלה לוקה דגם היא מסירה את לבבו. [החינוך מצוה תק"א כתב, ואם עבר ע"ז והוסיף ולקח א' על י"ח חייב מלקות ויש לו לגרשה ע"כ, משמע דוקא בלקיחה דיש בו גירושין חייב מלקות, ועי' במנ"ח שכ' דעל ביאה לחד לא לשם אישות ולא לשם פלגש הוא ככל ישראל, דהלאו הוא רק על רבוי נשים או בקידושין או לשם פילגש].

תוס' ד"ה דאי ס"ד. עי' תוס' קידושין שם ורמב"ן ריש פ' כי תצא וברא"ם וגור ארי, ותמצא כל הקושיא והתירושים שכתבו האחרונים בזה.

כא ב' יוצא למלחמה מוציאה עמו וכו'. צ"ע סדר המשנה, דהו"ל להקדים מקודם מה ששכיח יותר, ולבסוף שיוצא עמה למלחמה דאינו שכיח כל כך (קול סופר). [י"ל דהביריתא

נקט ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו, משמע שעל המלך להתנאות בס"ת שלו, לכן נקט לפי הסדר מה שיותר בגלוי, קודם בצאתו למלחמה ואח"כ בדין ובביתו].

יושב בדין היא עמו. אם הוא ראוי לדון כמלכות בית דוד וכו', ומה שכ' התוס' לעיל (יח ב) ד"ה והא תנן דכולה מתניתין איירי במלכי ישראל, היינו ההוא מתניתין דמלך לא דן אבל לא דהכא (תוי"ט). אמנם לפי מה שכ"ל (יט א) משם הת"ח הפי' שיושב בדין ביחד א"ש, ועי' מש"כ לקמן.

אמר רבה אע"פ שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנא' ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. יל"ד על אריכות לשון, למה לא אמר בקיצור, שמצוה על כל אדם לכתוב לו ס"ת, ממילא הוי ידעינן שאינו יוצא בשל אביו מכיון שלא הוא ולא שלוחו כתבו, ונ' דאיתא (ר"פ הכותב) א"ר כהנא נחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר מתנה שלא יירשנה, וכ' הר"ן דקאי אנחלה כמו ירושת הבעל לאפוקי ירושת אביו כיון שראוי ליורשו בכל שעה הרי היא כאלו זכה בה הבן לענין דלא סגי בסילוק, היינו שיש לו כח בנכסים ונחשבים כשלו רק שחסר ממנו הרשות שהם עוד ברשות אביו ואינו יכול למכרו, וזש"א רבה אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת, שהי' לו אחיזה בו בחיי אביו נמצא שאף בשעת כתיבת הס"ת יש לו חלק בו וקיים המצוה של כתיבת ס"ת, אפ"ה לא הוי שלו ממש, והתורה אמרה וכתבו לכם משלכם לגמרי ולא שיהי' בכח שלו שחסר להיות שלו ממש.

אמנם יל"ד למה לא נקט רבה בקיצור אע"פ שיירש ס"ת מאבותיו לאשמעינן כהנ"ל, י"ל דודאי אם סופר כותב ס"ת למכירה או כל מי שקנה אותו הספר יצא חובת מצות כתיבת ס"ת, אבל אם הסופר כותב לשם אדם מיוחד אז אין יוצא בו איש אחר, הנה זה פשיטא דאם אביו כתב או צוה לכתוב ס"ת עבור עצמו ואחר כך יירשו בנו שאינו יוצא בזה חובת

חסידיא חולק על הך ברייתא דתולה בזרועו, וקרא דשויתי על המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכנה כנגדו, והביאו הרמב"ם להלכה בפ"ד מה' תפלה הט"ו.

התפ"י כ' דלאו דוקא תולה בזרועו דהא אסור לתלות ס"ת, מכח קו' זו העלה הרש"ש דבר רחוק דס"ת שניה לא הי' תורה שלימה אלא קיצור ספר המצות, ומביא ראי' מת"א שפי' משנה תורה, פשתגן אורייתא, דהוא תוכן הענין, וכתב עוד שקשה הדבר לשמוע שס"ת שלימה דשיעור ארכו והקפו ר' טפחים בגויל ישא המלך בזרועו תמיד, ורש"ל שכ' שהי' בכתיבה דקה, כבר כתב עליו הרש"א שאינן אלא דברי נביאות ע"כ, הנה שגג בזה במחכ"ת, דהלא רש"י כתב כן בד"ה כמו קמיע, קטנה בכתב דק שהיא קלה לשאת ע"כ, וכן הוא האמת, רק המהרש"א השיג על מהרש"ל שכ' משנה כתב העשוי להשתנות שיהי' נכתב דק, דזה הוא דברי נביאות, והקו' מתליית ס"ת לק"מ כמ"ש תפ"י הנ"ל, ומה שמביא ראי' מתרגום אונקלוס עי' רש"י ונתינה לגר שם, והעיקר איך נעלם מהרש"ש דברי הרמב"ם רפ"ג מלכים, ומגיהו מספר העזרה ע"פ ב"ד של ע"א (עי' כ"מ שהוא מירושלמי).

בתוספתא פ"ד איתא, ומניחין (ומגיהין, מנחת בכורים) אותו בב"ד של כהנים ובב"ד של לויים ובב"ד של ישראל המשיאין לכהונה, והרמב"ם לא הביא דברי התוספתא, ג' דהמקור להתוספתא הוא מקרא מלא (דברים יז יח) וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלויים, והירושלמי ס"ל דקאי על ספר העזרה.

הגה אם נחלקה המלכות לשתי ממלכות לבית דוד ולבית ישראל, אי כל אחד חייב במ"ע של כתיבת ס"ת, כתב במחנה חיים מהד"ק סי' ט' דחייבים, שכן משמע מלשון הרמב"ם פ"א מלכים ה"ח, שאם המלך משאר שבטי ישראל כל מצות המלכות נזהגת בו, משמע שחייב גם בכתיבת ס"ת לשמו ע"ש.

המצוה, אלא רבה בא לומר שאף שאביו כתב או צוה לכתוב ס"ת זה לטובת בנו ג"כ לא יצא הבן במצוה של וכתבו לכם, וזה שדייק רבה לומר, אע"פ שהניחו "לו" דייקא ס"ת שכתבוהו לשם בנו אפ"ה לא יצא והבן.

וי"ש לדקדק עוד מה שאמר רבה לאדם, כי לכאורה מיותר לגמרי, ונ' כי במלך אמרו בברייתא ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו, הכוונה כי המלך מוליך עמו ס"ת אחד במלחמותיו ובכל מקום שהולך בחוצות, ובזה שייך להתנאות, משא"כ בשל הדיוט שמונח לו בביתו ל"ש להתנאה, א"כ סד"א דדוקא במלך נימא שאינו יוצא בשל אבותיו אבל הדיוט שפיר יוצא, לכן דייק רבה אע"פ שהניחו לו אבותיו לאדם, אדם ולא מלך, אפ"ה מצוה לכתוב משלו וא"ש (מתשר' מחנ"ח ח"א סימן ח).

והג"ר נפתלי סופר זצ"ל כתב ליישב לשון הגמרא הנ"ל, דסד"א אם יש לאב כמה בנים והם חולקים הירושה והס"ת בא ליד אחד מהם אינו יוצא משום אין ברירה דאולי הס"ת הי' ראוי' לאחיו והוא כקונה ס"ת, אבל אם הוא בן יחיד או אביו הי' מצוה שיהי' הס"ת לבן זה הו"א דיצא, ע"כ נקט אע"פ שהניחו לו אבותיו עם כ"ז לא יצא (לקוטי בית אפרים).

איתביה אביו וכותב לו ס"ת לשמו שלא יתנאה בשל אחרים. משמע דהיא ברייתא אחרת דגרסי "בשל אחרים" וקשה דלמה להביא לו ברייתא אחרת הלא גם מבריי' דלעיל שלא יתנאה בשל אבותיו יכולים לדייק מלך אין הדיוט לא, עיין ביאור ע"ז בשו"ת מספר הסופר (ח"א סי' י"א). *

אותה שיוצאה ונכנסת עמו עושה אותה כמין קמיעה ותולה בזרועו. הרמב"ם בה' מלכים רפ"ג כתב והשני לא יזוז מלפניו, וכתבו הכ"מ ולח"מ דהרמב"ם ס"ל דזרועו ל"ד ע"ש [בחדושי הר"ן כ' ואפשר דהאי עמו היינו אדם אחר שהי' מוליכו לפניו, וכ"ג מדברי הרמב"ם], ואולי ס"ל להרמב"ם דרב חנא בר ביונא אר"ש

בְּתִשּׁוֹ משיב דברים (יו"ד סי' קנט) מביא ראי' ממשנתינו כאן להיפוך, שנקטו וישב בדין והיא עמו, וזה שייך דוקא במלכי בית דוד שדן ודנין אותו אבל לא במלכי ישראל, הרי דל"ש כתיבת ס"ת במלכי ישראל, ועוד ראי' מתוס' לעיל כ' ע"ב סוד"ה מלך, דפרשת המלך לא נאמרה רק על מלך שנמלך על כל ישראל ויהודה ומאת המקום, ואחאב לא מלך על יהודה וגם לא מלך מאת המקום ע"כ, הנה מש"כ שהמשנה איירי דוקא במלכי בית דוד עי' חדושי רבינו יונה שכ' בזה"ל, יושב בדין והוא עמו ואע"ג דתנן המלך לא דן ולא דנין, איכא לאוקמי במלכי בית דוד, א"נ במלכי ישראל ובדיני ממונות וקודם המעשה שהי' שאף מלכי ישראל היו יכולים לדון דיני ממונות, דהכי משמע טפי דהא קא דריש קרא ואזיל עכ"ל, ועי' ערוך לגר כאן, והמאירי תי' דמירי בדינין שהוא דן בעצמו מטכסיסי המלכות, מובא בחדושי הר"ן, הרי דהראשונים אוקמי' למתניתין דאיירי גם במלכי ישראל. ומה שמביא ראי' מתוס' שבמלכי ישראל ל"ש פרשת המלך, הנה התוס' נקטו שני תנאים, יהיה המלך נמלך על כל ישראל ומאת המקום, אמנם הרמב"ם בפ"א מה' מלכים הנ"ל כתב, נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל וכו', מוכח דאם הי' מאת המקום אף שלא מלך על כל ישראל מחויב בפרשת המלך, ואחאב שלא הי' מאת המקום לא הי' עליו מצות המלך, וא"ש.*

אמר מר זוטרא ואיתימא מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי וכו'. עי' ריטב"א מגילה (ג א) וביפ"ת בראשית דף י"ב.

רש"י ד"ה לו, הסוסים באים ממצרים וכו' ועוברים בלא תוסיפו. בהגהת פר"ח הקשה מירושלמי סו"פ חלק ופסקי הרמב"ם פ"ה מה' מלכים, לישיבה אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לסחורה, במחכ"ת לא זכר אז על ד' הרמב"ן פ' שופטים ורא"ם שם שמיישב ד' רש"י. [לכאורה צ"ע מאי בעי רש"י בזה,

ועוד קשה דאי כוונתו לפרש טעמא דקרא למה לא ירבה לו סוסים, א"כ הו"ל לר' יהודה לחלוק גם כאן ולומר דאם אין חשש שיחזיר העם למצרים אז מותר לו להרבות סוסים, אמנם במצפה איתן כאן מביא ירושלמי פ"ה דסוכה, דאסור לרדת ולראות את מצרים א"כ אף לסחורה אסור, וזה כוונת רש"י לתרץ למה אינו חולק ר"י כיון דדריש טעמא דקרא, משום דאסור לחזור למצרים אף לסחורה לכן גם ר"י מודה דאסור שעוברים בלא תוסיפו, ועי' ערוך לגר].

כבא ואידך האי שויתי מאי דריש ב' וכו'. המהרש"ל תמה דמאי פריך למ"ד שלא הי"ל רק ס"ת אחת האי שויתי מאי דריש ב' דלמא על אותו ס"ת שיוצאת ונכנסת עמו קאי, ועי' מהרש"א. הנה לכאורה דקדקתי בלשון המשנה יוצא למלחמה מוציאה וכו' הי"ל לומר בקיצור שיהי' עמו תמיד, אמנם נ"ל בס"ת הנכתב לשם מלכות יש בו קדושה יתירה דהוא מוגה מספר העזרה ע"פ ע"א סנהדרין וגם אסור להדיוט לקרות בו כמבואר בתוספתא, לכן נראה דגם למלך עצמו אסור ללמוד מתוכו בכל עת ובכל שעה אם ירצה להתענג נפשו או לפלפול וסלסול בעלמא, רק בשעה שהוא מעיין בה לתכלית המלוכה אז מותר לו לבד לעיין וללמוד מתוכה, כגון אם יוצא למלחמה להחרים עיר או מדינה או בשעה שנכנס ממלחמה מה יעשה בשבויים, או בשעה שהוא יושב בדין ומשפט כדת מה לעשות, אז המצוה עליו ללמוד דוקא מספר הנקדש בקדושה יתירה, דהתורה אמרה וקרא בו כל ימי חייו למען יאריך ימים על ממלכתו, היינו מה שנוגע להמלכות יקרא בו ולא לתענוג הנפש ככל ישראל מה שאינו גוגע לתכלית המלוכה, רק מספר אשר מונחת לו בבית גנזיו בו ילמוד מה שנוגע לו לעצמו, וגם אם עוסק בו לתכלית המלוכה לא הותר לעיין בו רק הוא לבדו ולא לשריו ויועציו, דכתיב וקרא בו הוא בעצמו ולא אחרים, וממילא מיושב קו' הש"ס דלמ"ד שלא הי' לו רק ס"ת אחד, איך